

HANDHAVINGSRAPPORT T ONROEREND ERFGOED 2023

AFDELING HANDHAVING - DEPARTEMENT OMGEVING

MET INBRENG VAN
HET AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	3
1 SITUERING ERFGOEDHANDHAVING	4
1.1 Situering en structuur van de erfgoedinspectie	4
1.2 Opdracht	5
1.3 Personeelsoverzicht	5
1.4 Externe actoren.....	5
2 SPEERPUNTEN OMGEVINGSHANDHAVINGSPLAN	7
2.1 Reguliere werking en reactief optreden	7
2.2 Bestuurlijke beboeting	8
2.3 Bestuurlijke maatregelen	8
2.4 Archeologie en metaaldetectie	9
2.5 Evaluatie beschermd bestand	9
2.6 Handavingsinitiatief Onroerend Erfgoed - Ondersteuning lokale overheden	10
3 REGULIERE WERKING IN CIJFERS	11
3.1 Klachten INZAKE WERKING	11
3.2 Onderzoeken ter plaatse.....	11
3.3 Raadgevingen	11
3.4 Aanmaningen.....	11
3.5 Processen-verbaal en verslagen van vaststelling	12
3.6 Opvolging archeologie en metaaldetectie	13
3.7 Stakingsbevel, verzegeling en inbeslagname	13
3.8 Herstelvorderingen	14
3.9 Exclusieve en alternatieve bestuurlijke boetes	14
3.10 Bestuursdwang en last onder dwangsom	14
3.11 Minnelijke schikkingen.....	15
3.12 Terugvordering premies	15
3.13 Evaluatie van de beslissingspraktijk van de parketten	15
4 INZICHTEN EN AANBEVELINGEN	17

INLEIDING

Jaarlijks stelt de afdeling Handhaving van het Departement Omgeving in toepassing van artikel 11.1.2. van het Onroerenderfgoeddecreet een rapport op over de erfgoedhandhaving van het voorbije jaar. Dit jaarrapport, opgemaakt met de inbreng van het agentschap Onroerend Erfgoed, biedt een terugblik op het in 2023 gevoerde handhavingsbeleid en bevat aanbevelingen voor de toekomst. Het handhavingsrapport wordt meegedeeld aan de Vlaamse Regering.

Hoofdstuk 1 omschrijft de algemene werking van de erfgoedinspectie. Haar structuur en plaats binnen de afdeling Handhaving worden toegelicht, evenals haar specifieke doelstellingen en personeelsbezetting en de samenwerking met de verschillende andere, zowel interne als externe, actoren.

Hoofdstuk 2 focust op de actie- en speerpunten opgenomen in het Omgevingshandhavingsplan 2022-2023. Deze actiepunten hebben zowel betrekking op de interne werking van de erfgoedinspectie, zoals bestuurlijke maatregelen, als op de samenwerking met andere actoren, zoals het agentschap Onroerend Erfgoed. De resultaten van elk actiepunt worden in detail weergegeven.

Hoofdstuk 3 geeft de inzet van de verschillende handhavingsinstrumenten weer. Het rapporteert eveneens over de seponeringspraktijk bij het Openbaar Ministerie en over de beslissingspraktijk bij administratieve beroepen tegen bestuurlijk opgelegde maatregelen.

Hoofdstuk 4, het sluitstuk van het handhavingsrapport, werpt een blik op de toekomst. Om de handhaving van het onroerend erfgoed in Vlaanderen te optimaliseren, formuleert de erfgoedinspectie vanuit haar praktijkervaring inzichten en aanbevelingen voor een blijvende kwalitatieve erfgoedhandhaving.

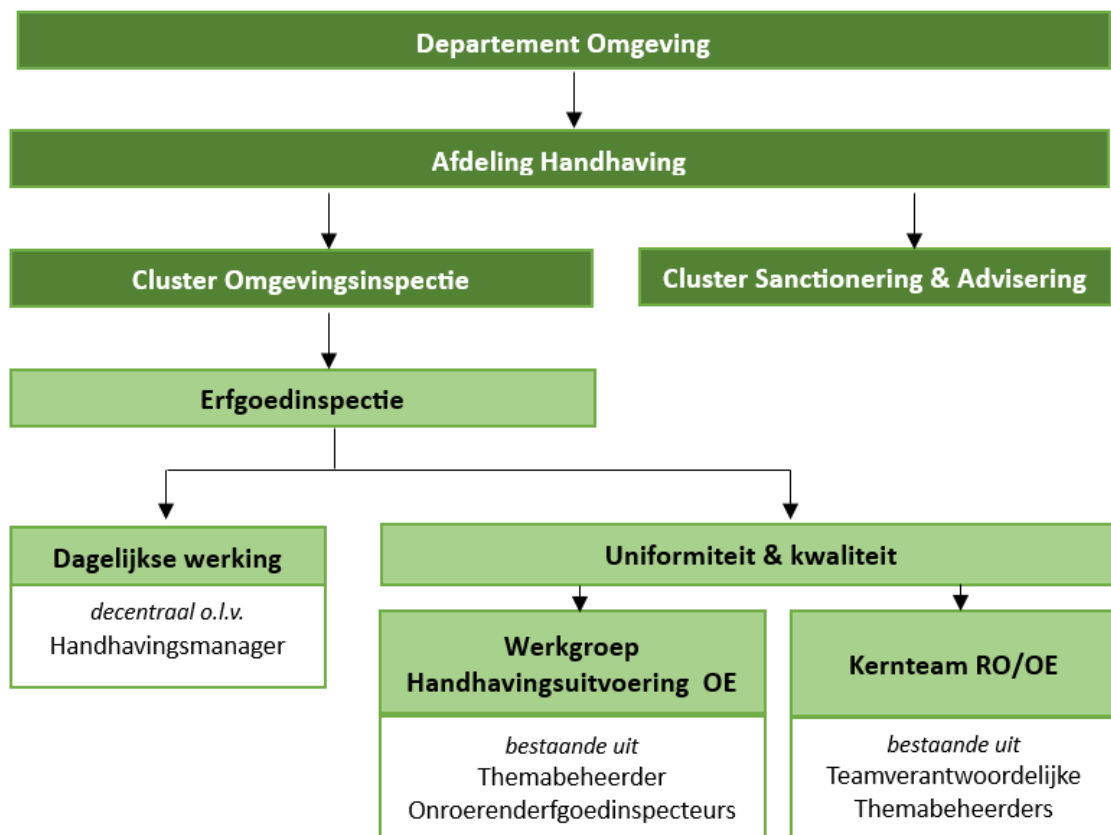

1 SITUERING ERFGOEDHANDHAVING

1.1 SITUERING EN STRUCTUUR VAN DE ERFGOEDINSPECTIE

De erfgoedinspectie maakt deel uit van de afdeling Handhaving van het Departement Omgeving. De afdeling Handhaving bestaat uit twee aparte clusters, namelijk de cluster Sanctivering en Advisering die instaat voor bestuurlijke beboeting, en de cluster Omgevingsinspectie, waartoe de erfgoedinspectie behoort. Deze omgevingsinspectie heeft per provincie een decentrale werkplek waar erfgoedinspectie samenwerkt met de milieu- en bouwinspectie. Deze provinciale cellen worden aangestuurd door een handhavingsmanager.

Om een coherente en kordate handhaving te realiseren over heel Vlaanderen is het noodzakelijk dat een afdelingsbrede handhavingspraktijk op uniforme en kwalitatieve wijze wordt geïmplementeerd. Hiertoe is binnen de cluster Omgevingsinspectie een teamverantwoordelijke aangesteld die instaat voor de domeinen Onroerend Erfgoed en Ruimtelijke Ordening. Deze teamverantwoordelijke leidt het kernteam dat bestaat uit de themabeheerders Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed. Concreet wordt de handhavingskwaliteit en uniformiteit voor erfgoed bewaakt door de werkgroep handhavingsuitvoering Onroerend Erfgoed. Deze werkgroep bestaat uit de voormelde themabeheerder en alle inspecteurs Onroerend Erfgoed.

1.2 OPDRACHT

De erfgoedinspectie staat in voor het inspecteren van onroerend en varend erfgoed, het vaststellen van overtredingen op het Onroerend- en Varend erfgoeddecreet en het ondernemen van stappen om het herstel van de erfgoedschade die daar het gevolg van is te bekomen. Zij heeft aldus tot hoofddoel schendingen van de wetgeving te voorkomen, op te sporen, te laten bestraffen en de door deze schendingen ontstane schade te (doen) herstellen.

Er wordt voortdurend gestreefd naar een verhoging van de kwaliteit van deze handhaving. Daarbij wordt bijzondere aandacht besteed aan een doelmatig, uniform en geïntegreerd optreden over heel Vlaanderen waarin de erfgoedinspectie een voorbeeldfunctie wil vervullen voor de lokale overheden.

Voor de beleidsvoorbereiding en -evaluatie adviseert de erfgoedinspectie samen met het agentschap Onroerend Erfgoed de bevoegde Vlaamse minister vanuit haar ervaringen op het terrein over de uitvoerbaarheid en de handhaafbaarheid van de regelgeving. Met die transparantie beoogt zij een voldoende breed maatschappelijk draagvlak voor de handhaving Onroerend Erfgoed te bewerkstelligen en te behouden, aangezien een gedegen handhaving het sluitstuk vormt van regelgeving en beleid.

1.3 PERSONEELSOVERZICHT

Van de 196 medewerkers die de afdeling Handhaving telt, staan acht medewerkers in voor de handhaving van het onroerend erfgoed. Vijf inspecteurs Onroerend Erfgoed (4,1 VTE) behartigen de specifieke dossiers en voeren terreinonderzoek uit; de focus van hun taak ligt op het proces 'inspecteren en maatregelen nemen'. Drie inspecteurs Onroerend Erfgoed (1,30 VTE) voeren opvolgingstaken inzake gerechtelijke procedures, minnelijke schikkingen en bestuurlijke maatregelen uit. De inspecteurs worden bijgestaan door één themabeheerder die mee verantwoordelijk is voor beleids- en juridische ondersteuning (0,75 VTE) en één teamverantwoordelijke RO/OE (0,45 VTE).

Binnen het agentschap Onroerend Erfgoed hebben zeven personeelsleden de bevoegdheid om raadgevingen en aanmaningen te geven.

1.4 EXTERNE ACTOREN

Binnen de erfgoedsector zijn meerdere actoren actief. Een cruciale partner van de erfgoedinspectie is het agentschap Onroerend Erfgoed dat samen met de afdeling Handhaving instaat voor het opmaken van raadgevingen en aanmaningen zoals bedoeld in het Onroerenderfgoeddecreet, ook wel de zachte handhaving genoemd.

Ook in de fase van de harde handhaving is er samenwerking, bijvoorbeeld bij het opstellen van herstelmaatregelen en het aanleveren van berekeningen voor schadevergoedingen indien erfgoedwaarden onherroepelijk verloren zijn gegaan. Zo bezorgde het agentschap Onroerend Erfgoed in 2023 negen

berekeningen aan de afdeling Handhaving om een schadevergoeding voor het verlies aan erfgoedwaarde te vragen: zes voor bouwkundig erfgoed, drie voor archeologisch erfgoed. Het agentschap onderzocht daarnaast aan de hand van praktijkvoorbeelden en beschikbare data de mogelijke parameters en criteria als voorbereiding voor een hanteerbare richtlijn voor de berekening van het verlies aan archeologische erfgoedwaarden.

Daarnaast zetten beide entiteiten samen hun schouders onder de uitwerking van het handhavingsbeleid: de ondernemingsplannen van beide entiteiten worden voor het luik handhaving onroerend erfgoed op elkaar afgestemd en de inbreng voor de beleids- en begrotingstoelichting Onroerend Erfgoed wordt samen voorbereid.

De afdeling Handhaving van het Departement Omgeving formaliseert deze samenwerking met het agentschap Onroerend Erfgoed in een samenwerkingsprotocol. Hierin nemen beide entiteiten afspraken op over wederzijdse ondersteuning, informatie-uitwisseling en taakverdeling. Vier jaar na de opmaak van het vorige protocol uit 2019, werd het samenwerkingsprotocol in 2023 geactualiseerd, zodat het een dienstbaar charter blijft, dat krijtlijnen vastlegt die een efficiënte handhavingspraktijk mogelijk maakt.

Naast de erfgoedinspectie is ook de politie bevoegd om erfgoedmisdriven en -inbreuken vast te stellen. Uit de praktijk blijkt echter dat slechts een beperkt aantal vaststellingen door de politie gebeurt. Dit heeft te maken met de specifieke technische expertise die vaak vereist is om tot zo'n vaststellingen over te gaan. Het misdrijf dat het vaakst door de politie werd vastgesteld is illegaal magneetvissen. Naast het vaststellen van misdrijven en inbreuken staat de politie mee in voor het verhoren van betrokkenen, dit meestal in opdracht van het parket van de procureur des Konings.

Tot slot zijn er steeds meer gemeentelijke verbalisanten Onroerend Erfgoed actief. Erkende onroerenderfgoedgemeenten zijn immers sinds kort verplicht om een gemeentelijk verbalisant onroerend erfgoed aan te stellen. Daarom organiseerde de afdeling Handhaving samen met het agentschap Onroerend Erfgoed zowel in 2022 als in 2023 een opleiding tot gemeentelijke verbalisant. Als gevolg hiervan leverde de afdeling Handhaving 53 bekwaamheidsbewijzen af, op basis waarvan steden en gemeenten de deelnemers aan deze opleiding als verbalisant onroerend erfgoed kunnen aanstellen. Volgens onze meest recente gegevens stelden in totaal 34 steden en gemeenten één of meerdere gemeentelijke verbalisanten aan, onder hen 23 erkende onroerenderfgoedgemeenten.

2 SPEERPUNTEN OMGEVINGSHANDHAVINGSPLAN

Het Omgevingshandhavingplan 2022-2023 van de afdeling Handhaving kan [hier](#) geraadpleegd worden.

2.1 REGULIERE WERKING EN REACTIEF OPTREDEN

Centraal bij de handhaving van het onroerend erfgoed staat het degelijk en historisch verantwoord behoud van beschermd onroerend erfgoed in Vlaanderen, meer bepaald de monumenten, stads- en dorpsgezichten en cultuurhistorische landschappen, van het beschermd varend erfgoed, alsook van het archeologisch erfgoed. Hiertoe bewandelt de erfgoedinspectie verschillende wegen.

Om een verantwoord behoud en herstel van het erfgoed na te streven, werkt de erfgoedinspectie nauw samen met de erfgoedconsulenten van het agentschap Onroerend Erfgoed. Ze staan samen in voor de eerstelijnsfunctie (informerende van burgers, lokale overheden, politiediensten, ...) en de zachte handhaving waar onder meer klachtenbehandeling, de eerste overleg rondes met de overtreder en het opmaken van aanmaningen deel van uitmaken. Wanneer deze niet leiden tot een oplossing op het terrein start de erfgoedinspecteur een hard handhavingstraject op.

Het reguliere harde handhavingstraject bestaat grosso modo uit twee delen.

Eenzijds is er het voortraject dat alle handelingen omvat van vaststelling van erfgoedmisdriven en de berokkende erfgoedschade tot en met het (laten) opleggen van de nodige herstelmaatregelen. Dit voortraject bestaat meer specifiek uit het doen van vaststellingen (controles, onderzoek, verhoren, ...), het opstellen van een verslag van vaststelling of proces-verbaal, het behandelen van kantschriften en vragen van het parket van de procureur des Konings, het opleggen of bekrachtigen van stakingsbevelen, het opmaken van herstelmaatregelen, het inleiden herstellvorderingen bij het parket of de burgerlijke rechter dan wel het opleggen van het herstel via een bestuurlijke maatregel of het afsluiten van een minnelijke schikking gericht op het integraal herstel.

Anderzijds is er het natraject dat bestaat uit alle juridische en administratieve procedures volgend op een gerechtelijke veroordeling, een bestuurlijke maatregel waarin de erfgoedinspecteur herstelmaatregelen oplegt of een minnelijke schikking waarin het herstel met de erfgoedinspecteur werd overeengekomen. Concreet betekent dit het aanstellen en begeleiden van advocaten voor het Vlaams Gewest, het nakijken van de noodzaak tot instellen van een beroep of cassatieberoep, het (her)betekenen van herstelltitels, het beantwoorden van reacties op dagvaardingen, vonnissen en arresten, het beantwoorden van vragen van advocaten, het inschrijven van wettelijke hypotheek, het leggen van beslagen, het invorderen van dwangsommen, in uitzonderlijke gevallen de ambtshalve uitvoering, en uiteindelijk het administratief en financieel afsluiten van dossiers na uitvoering van het vereiste herstel.

2.2 BESTUURLIJKE BEBOETING

Speerpunt 22-23: De inspecteur Onroerend Erfgoed had de bevoegdheid om bestuurlijke geldboetes op te leggen voor bepaalde inbreuken van het Onroerenderfgoeddecreet en voor bepaalde schendingen onroerend erfgoed waarvoor het Openbaar Ministerie geen strafrechtelijke vervolging start. Ook in de wetgeving milieu en ruimtelijke ordening voorziet de decreetgever de mogelijkheid om bestuurlijke geldboetes op te leggen. Deze bevoegdheid komt echter niet toe aan de inspecteurs ruimtelijke ordening of de milieutoezichthouder, maar aan de gewestelijke beboetingsentiteit van het departement Omgeving. De Omgevingsinspectie stemde in 2021, in overleg met het agentschap Onroerend Erfgoed, de bepalingen van het Onroerenderfgoeddecreet met betrekking tot het opleggen van bestuurlijke geldboetes af op de regeling zoals voorzien in de VCRO en het DABM. De gewestelijke beboetingsentiteit van het departement Omgeving werd daarom ook bevoegd voor het opleggen van administratieve geldboetes voor schendingen van het Onroerenderfgoeddecreet. Daardoor werd binnen de afdeling Handhaving de duidelijke structurele scheiding tussen de Omgevingsinspectie en de gewestelijke beboetingsentiteit versterkt, wat de autonomie en onafhankelijkheid van de erfgoedinspecteurs enerzijds en de beboeters anderzijds nog beter waarborgt.

Resultaat: Op 10 juni 2022 werd de wijziging van het Onroerenderfgoeddecreet definitief goedgekeurd. Deze wijziging bevat de overdracht van de bevoegdheid tot het opleggen van administratieve boetes en is in werking getreden op 21 oktober 2022. De bestuurlijke beboeting gebeurt vanaf 2023 door de gewestelijke beboetingsentiteit (de cluster Sanctie en Advisering) binnen de afdeling Handhaving van het Departement Omgeving. In 2023 legde deze geen exclusieve of alternatieve bestuurlijke geldboetes op. De in 2023 vastgestelde misdrijven die voor bestuurlijke beboeting in aanmerking komen, zitten immers nog in de onderzoeksfase onder leiding van het parket, en kunnen na een eventuele beslissing tot niet strafrechtelijke behandeling van het parket in 2024 leiden tot bestuurlijke sanctie.

2.3 BESTUURLIJKE MAATREGELEN

Speerpunt 22-23: Het Onroerenderfgoeddecreet voorziet een breed pallet aan handhavinginstrumenten. De inzet op de minnelijke schikking kreeg sinds 2016 haar beslag en in 2021 zette de Omgevingsinspectie in op het versterken van de administratieve beboeting. Het kader voor de bestuurlijke maatregelen werd opgemaakt in 2021 en maakte vervolgens het detecteren en een eerste theoretische verkenning mogelijk van dossiers die in aanmerking komen voor de inzet van deze instrumenten.

In 2022-2023 onderzoekt de Omgevingsinspectie bij de opstart van een nieuw handhavingstraject of het opleggen van een bestuurlijke maatregel wenselijk en mogelijk is, rekening houdend met het alternatief van de gerechtelijke procedure.

Resultaat: Vanaf 2022 werd bij elke opstart van een nieuw handhavingstraject nagegaan of een oplossing mogelijk was via bestuurlijke handhaving. Een intern afsprakenkader vereist dat aan een aantal cumulatieve voorwaarden voldaan is. Het gaat om relatief eenvoudige schendingen die niet regulariseerbaar zijn en vallen onder de prioriteiten in het Handhavingprogramma Onroerend Erfgoed.

In 2023 werd er in drie dossiers een last onder dwangsom opgelegd. In twee dossiers loopt momenteel nog de hersteltermijn. In het derde dossier werd, nadat de Vlaams minister bevoegd voor onroerend erfgoed een korte termijnverlenging toestond, het herstel gerealiseerd.

2.4 ARCHEOLOGIE EN METAALDETECTIE

Speerpunt 22-23: Het Onroerenderfgoeddecreet stelt een aantal handelingen strafbaar of voorziet een geldboete in het kader van archeologie. In 2016 trad het grondig vernieuwde luik archeologie in werking. Het uitgebreider handhavingsinstrumentarium vormde een grotendeels nieuw gegeven en de handhaafbaarheid van archeologie-overtredingen en metaaldetectie bleek niet altijd evident. Het handhaven van archeologie is bovendien een moeilijk gegeven omdat aangerichte schade niet meer te herstellen is. Om die reden is proactief handelen dan ook essentieel zodat onherstelbare schade kan worden vermeden. Om handhavingsvragen archeologie en metaaldetectie doelgericht en efficiënt te kunnen behandelen, werd door de Omgevingsinspectie en het agentschap Onroerend Erfgoed een afsprakenkader uitgewerkt. Daarnaast onderzochten zij samen hoe proactief kan worden gehandeld zodat het archeologisch erfgoed optimaal behouden blijft en bodemvondsten niet uit hun context worden verwijderd en/of verdwijnen zonder vondstmelding. Het afsprakenkader voorziet een aanpak van de meest voorkomende archeologie-overtredingen en vat de behandeling van klachten van verwaarlozing, het werken zonder of in strijd met de (voorwaardelijke) vergunning, het toebrengen van schade aan archeologisch erfgoed, en het niet-naleven van het programma van maatregelen of bepalingen uit de archeologienota.

In 2022-2023 toetst de Omgevingsinspectie de werkbaarheid van het afsprakenkader aan de praktijk en stuurt zij dit kader, in overleg met het agentschap Onroerend Erfgoed, desgevallend bij. Verder wordt dit afsprakenkader op basis van nieuwe klachten en handhavingss dossiers verder aangevuld met minder vaak voorkomende archeologie-overtredingen en overeenkomstig de Beleids- en Begrotingstoelichting 2022 overtredingen inzake metaaldetectie.

Resultaat: Het agentschap Onroerend Erfgoed en de afdeling Handhaving werkten in 2021 een intern afsprakenkader uit om de handhaving af te stemmen bij beschermde archeologische sites en bij de uitvoering van de regelgeving archeologie in vergunningstrajecten in niet-beschermde archeologische sites. Op basis van de gekende handhavingss dossiers werd door de afdeling Handhaving een aanvullend voorstel uitgewerkt en voorgelegd aan het agentschap Onroerend Erfgoed. Het aangevulde en verfijnde afsprakenkader werd in 2023 als geheel geëvalueerd, op basis van de resultaten van de gelopen handhavingstrajecten.

2.5 EVALUATIE BESCHERMD BESTAND

Speerpunt 22-23: De Beleids- en Begrotingstoelichting Onroerend Erfgoed 2022 voorziet dat wordt onderzocht hoe verwaarlozing van beschermd erfgoed kan worden gemonitord vanuit lopende handhavingstrajecten en dat wordt nagegaan aan welke beschermde monumenten er de laatste tien jaar geen werken gebeurden of aangevraagd werden. Het agentschap Onroerend Erfgoed kreeg van de Vlaamse minister bevoegd voor Onroerend Erfgoed de opdracht om alle beschermingen te onderwerpen aan een snelle screening waarbij telkens wordt geconcludeerd of de bescherming kan behouden blijven, moet worden gewijzigd of moet worden opgeheven. De Omgevingsinspectie reikt hiertoe informatie aan over de handhaafbaarheid van de betrokken

beschermingen, over mogelijke schendingen die aan het licht komen bij de screening en over de reeds bestaande handhavingsinitiatieven.

De Omgevingsinspectie engageert zich in 2022-2023 om de nodige informatie ter beschikking te stellen van het agentschap Onroerend Erfgoed.

Resultaat: Het agentschap Onroerend Erfgoed heeft in 2023 het resultaat van het desktoponderzoek uit 2022 - dat de afdeling Handhaving mee screende op potentiële en reeds uitgevoerde handhavingsinitiatieven - verder verrijkt. De lijst van 2154 beschermde monumenten en bouwkundige gehelen waarvoor de laatste tien jaar (2012-2021) geen beheersacties aangevraagd of geregistreerd zijn, werd ingedeeld in typologische clusters die ook zijn gebruikt bij de evaluatie van het beschermde erfgoedbestand. Vier clusters (hoeves, openbare gebouwen, industrieel erfgoed en kerken) zijn onderzocht op overlappende aanduidingsnummers in de beschikbare databanken. Hierdoor kon de lijst van beschermde monumenten zonder beheersacties teruggebracht worden tot 411. Uit enkele steekproeven blijkt desktoponderzoek niet voldoende om de feitelijke toestand van deze sites na te gaan. De strategie om dit op het terrein na te gaan bepaalt het agentschap in het volgende jaar.

2.6 HANDHAVINGSINITIATIEF ONROEREND ERFGOED - ONDERSTEUNING LOKALE OVERHEDEN

Speerpunt 22-23: Lokale overheden zijn ook met betrekking tot het domein Onroerend Erfgoed een partner van de Omgevingsinspectie. De Beleids- en Begrotingstoelichting Onroerend Erfgoed 2022 stelt centraal dat de Omgevingsinspectie en het agentschap Onroerend Erfgoed in 2022 de mogelijkheden tot meer lokaal toezicht versterken door het inschakelen van partners, zoals lokale besturen, lokale verbalisanten, erkende onroerenderfgoedgemeenten en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden. Geïnteresseerde medewerkers van lokale overheden en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden die de opleiding voor gemeentelijk verbalisant Onroerend Erfgoed succesvol hebben gevolgd, hebben een bekwaamheidsbewijs voor de materie handhaving Onroerend Erfgoed ontvangen en zijn ondertussen aangesteld. Na hun theoretische en praktische opleiding worden zij door de Omgevingsinspectie verder opgevolgd en ondersteund in het kader van kwaliteitsbewaking.

De erfgoedinspectie organiseert in 2022-2023 een nieuwe opleiding voor toekomstige gemeentelijk verbalisanten Onroerend Erfgoed.

Resultaat: De afdeling Handhaving en het agentschap Onroerend erfgoed organiseerden in 2022 en in 2023 een opleiding voor toekomstige gemeentelijke verbalisanten met als doel het versterken van meer lokaal toezicht door het inschakelen van gemeentelijke partners, zoals lokale besturen, lokale verbalisanten, erkende onroerenderfgoedgemeenten en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden. Dit heeft uiteindelijk geleid tot de uitreiking van 53 bekwaamheidsbewijzen, op basis waarvan steden en gemeenten de betrokkene als verbalisant onroerend erfgoed kunnen aanstellen. Volgens de meest recente gegevens stelden 34 steden en gemeenten, waarvan 23 erkend als onroerenderfgoedgemeente, één of meerdere gemeentelijke verbalisanten aan.

3 REGULIERE WERKING IN CIJFERS

3.1 KLACHTEN INZAKE WERKING

Het agentschap Onroerend Erfgoed en de afdeling Handhaving ontvingen in 2023 geen formele klachten over (niet-)ingezette handhavings- of opvolgingstrajecten.

3.2 ONDERZOEKEN TER PLAATSE

De inspecteurs Onroerend erfgoed voerden in 2023 in totaal 128 onderzoeken ter plaatse uit. Deze controles gebeurden ofwel omdat de erfgoedinspectie in kennis werd gesteld van mogelijke schendingen ofwel in opvolging van reeds lopende handhavingstrajecten. Informatie over vermoedelijke erfgoedmisdriven bereikt de erfgoedinspectie vanuit verschillende hoeken. Zo ontvangen de inspecteurs meldingen van burgers, het agentschap Onroerend Erfgoed en gemeentelijke overheden. In bepaalde gevallen halen de inspecteurs informatie over mogelijke schendingen uit persberichten en processen-verbaal van andere handhavingdiensten, zoals stedenbouwkundige- en natuurinspecteurs.

3.3 RAADGEVINGEN

Het agentschap Onroerend Erfgoed gebruikt de raadgeving om schendingen te voorkomen. Een raadgeving heeft dus een preventieve werking en gaat een eventuele schending van de regelgeving vooraf.

In 2023 verstuurde het agentschap Onroerend Erfgoed 42 raadgevingen in 41 verschillende dossiers:

- 33 hadden betrekking op een beschermd monument, waarvan één ook gelegen is in een beschermd cultuurhistorisch landschap en één ook beschermd is als stads-of dorpsgezicht;
- drie raadgevingen hadden betrekking op een stads- of dorpsgezicht;
- vier raadgevingen hadden betrekking op een cultuurhistorisch landschap;
- twee raadgevingen hadden betrekking op een archeologisch onderzoek gekoppeld aan een vergunningstraject.

Het agentschap Onroerend Erfgoed verzond acht van deze raadgevingen naar aanleiding van een externe klacht. Eén raadgeving werd in hetzelfde jaar nog gevolgd door een eerste aanmaning.

3.4 AANMANINGEN

Aanmaningen hebben – in tegenstelling tot de louter preventieve raadgevingen - als doel een gepleegde schending te beëindigen en/of de schadelijke gevolgen ervan te herstellen of herhaling te voorkomen. Het agentschap Onroerend Erfgoed en de erfgoedinspectie hebben beide de bevoegdheid om aanmaningen te formuleren, maar in overeenstemming met het samenwerkingsprotocol afgesloten tussen het agentschap Onroerend Erfgoed en het Departement Omgeving is het voornamelijk het agentschap dat inzet op dit zacht handhavingsinstrument.

In 2023 verstuurde het agentschap Onroerend Erfgoed 67 eerste aanmaningen in 72 verschillende dossiers:

- 45 aanmaningen hadden betrekking op een beschermd monument, waarvan één ook beschermd is als cultuurhistorisch landschap, drie ook beschermd zijn als een stads- of dorpsgezicht en twee andere gelegen zijn in een stads- of dorpsgezicht;
- acht aanmaningen hadden betrekking op een stads- of dorpsgezicht, waarvan er één ook beschermd is als cultuurhistorisch landschap;
- 13 aanmaningen hadden betrekking op een cultuurhistorisch landschap;
- één aanmaning had betrekking op een archeologisch onderzoek gekoppeld aan een vergunningstraject.

21 eerste aanmaningen werden verzonden op basis van een externe klacht.

Eén eerste aanmaning volgde op een raadgeving in hetzelfde jaar. Vier eerste aanmaningen werden gevolgd door een tweede aanmaning in hetzelfde jaar.

Het agentschap verstuurde tevens 17 tweede aanmaningen in 17 verschillende dossiers:

- 11 aanmaningen hadden betrekking op een beschermd monument, waarvan één gelegen in een stads- of dorpsgezicht en drie ook beschermd zijn als stads- of dorpsgezicht;
- vijf aanmaningen hadden betrekking op een stads- of dorpsgezicht;
- één aanmaning had betrekking op een cultuurhistorisch landschap.

Drie tweede aanmaningen werden verzonden op basis van een externe klacht. Vier tweede aanmaningen volgden op een eerste aanmaning in hetzelfde jaar.

De erfgoedinspectie verstuurde in 2023 in totaal drie aanmaningen. De verklaring voor dit lage aantal is te vinden in het reeds aangehaalde samenwerkingsprotocol tussen het agentschap Onroerend Erfgoed en het Departement Omgeving, waarin beide entiteiten zijn overeengekomen dat het agentschap maximaal inzet op dit zacht handhavingsinstrument en in principe als eerste een aanmaning verzendt. De aanmaningen die de erfgoedinspectie zelf verzond, hadden alle drie betrekking op reeds lopende handhavingstrajecten.

Voor varend erfgoed werden geen zachte handhavingstrajecten opgestart.

3.5 PROCESSEN-VERBAAL EN VERSLAGEN VAN VASTSTELLING

In 2023 stelden de inspecteurs Onroerend Erfgoed in totaal 78 processen-verbaal op voor erfgoedmisdriven.

Concreet ging het om 43 aanvankelijke processen-verbaal waarin de inspecteur nieuwe schendingen vaststelde. De geverbaliseerde schendingen zijn van uiteenlopende aard, zoals de verwaarlozing van beschermd onroerend erfgoed, schendingen met betrekking tot niet beschermde archeologische sites (het niet nakomen van de voorwaarden in de Omgevingsvergunning) en werken uitgevoerd zonder de vereiste toelating van het agentschap Onroerend Erfgoed of zonder de noodzakelijke Omgevingsvergunning. Verder stelden de erfgoedinspecteurs 27 navolgende processen-verbaal op. Deze bijkomende vaststellingen gebeurden op eigen initiatief van de erfgoedinspecteur, op verzoek van het parket of in het kader van een verhoor.

Daarnaast heeft de erfgoedinspectie in 2023 acht processen-verbaal van uitvoering of niet-uitvoering van herstelwerken opgesteld. Hierin stelt de erfgoedinspecteur vast of het herstel dat werd opgelegd (hetzij

gerechtelijk hetzij bestuurlijk) dan wel werd overeenkomen in een minnelijke schikking al dan niet tijdig en correct werd uitgevoerd. In zeven van de acht dossiers werd het herstel conform de opgelegde maatregel uitgevoerd.

Net zoals de voorgaande jaren werden er ook in 2023 geen verslagen van vaststelling opgesteld. Inbreuken zijn immers voorbehouden voor een beperkt aantal overtredingen van administratieve aard.

Rekening houdend met de specifieke kennis die het vaststellen van erfgoedovertradingen vergt, blijft de vaststelling van erfgoedovertradingen een eerder uitzonderlijke opdracht voor de politie. Toch verbaliseerde de politie vijf overtredingen op het Onroerenderfgoeddecreet. In vier gevallen had de overtreder betrekking op illegaal magneetvissen. Daarnaast ontving de erfgoedinspectie twee processen-verbaal van gemeentelijke verbalisanten Onroerend Erfgoed voor werken uitgevoerd zonder de vereiste toelating of vergunning.

3.6 OPVOLGING ARCHEOLOGIE EN METAALDETECTIE

In 2023 stelde de afdeling Handhaving vijf processen-verbaal op die betrekking hebben op archeologie en metaaldetectie. De vaststellingen hadden betrekking op het niet of slechts gedeeltelijk uitvoeren van het programma van maatregelen.

Zoals hiervoor reeds vermeld, ontving de afdeling Handhaving vier processen-verbaal waarin de politie illegaal magneetvissen verbaliseerde.

Wat betreft de opvolging van erkende metaaldetectoristen door het agentschap Onroerend Erfgoed werden er in 2023 geen metaaldetectoristen geschorst, maar wel werd de erkenning van vier metaaldetectoristen ingetrokken.

In de loop van 2022 lanceerde het agentschap Onroerend Erfgoed 'Mijn Erkenning', een digitaal platform voor erkende archeologen waarin zij direct feedback van het agentschap ontvangen op ingediende documenten of naar aanleiding van een terreinbezoek. In 2023 hadden de erkende archeologen dan ook voor de eerste maal gedurende een volledig kalenderjaar als gebruiker toegang tot 'Mijn Erkenning' dat hen per onderdeel van een archeologietraject inzicht geeft in hun werking op basis van de vaststellingen van het agentschap.

In 2023 heeft het agentschap Onroerend Erfgoed geen erkende archeologen geschorst en evenmin werden er erkenningen van archeologen ingetrokken.

3.7 STAKINGSBEVEL, VERZEGELING EN INBESLAGNAME

De afdeling Handhaving legde in 2023 vier stakingsbevelen op. Het opleggen van een stakingsbevel is een maatregel ter voorkoming van verdere schade en kan dan ook alleen maar worden ingezet bij wederrechtelijke werken in uitvoering. Dit verklaart het beperkt aantal stakingsbevelen.

De erfgoedinspectie nam in 2023 geen maatregelen tot verzegeling of inbeslagname. De nood om dergelijke procedure toe te passen komt slechts zelden voor waardoor de erfgoedinspectie dit handhavingsinstrument enkel uitzonderlijk inzet.

3.8 HERSTELVORDERINGEN

Wanneer een overtreder niet vrijwillig overgaat tot herstel van erfgoedschade veroorzaakt door overtredingen op de onroerend en varend erfgoedregelgeving, kan de erfgoedinspectie binnen de afdeling Handhaving het handhavingstraject verderzetten via gerechtelijke of bestuurlijke weg. Ingeval van een gerechtelijke procedure leidt de inspecteur Onroerend Erfgoed een herstellvordering in bij de correctionele of burgerlijke rechtbank. Het Onroerenderfgoeddecreet bepaalt welk herstel de inspecteur precies kan vorderen, aangezien dat een cascadesysteem voorziet voor de verschillende herstellvormen die, al dan niet gecombineerd met elkaar, kunnen worden aangewend.

In 2023 werden 16 herstellvorderingen bij de rechtbank ingeleid. In acht dossiers werd herstel naar oorspronkelijke staat gevorderd, in vier dossiers werden de verschillende herstellvormen met elkaar gecombineerd en ten slotte werd in vier dossier een integrale schadevergoeding gevraagd. Wanneer de veroorzaakte schade bestaat uit het gehele of gedeeltelijke verlies van de erfgoedwaarde, kan de schade immers enkel hersteld worden onder de vorm van een financiële compensatie.

3.9 EXCLUSIEVE EN ALTERNATIEVE BESTUURLIJKE BOETES

In 2023 legde de gewestelijke beboetingsentiteit binnen de afdeling Handhaving geen exclusieve of alternatieve bestuurlijke geldboetes op. Dit is te verklaren door het zeer beperkt aantal misdrijven en inbreuken dat voor bestuurlijke sanctionering in aanmerking komt.

3.10 BESTUURSDWANG EN LAST ONDER DWANGSOM

In drie dossiers legde de betrokken erfgoedinspecteur een bestuurlijke maatregel op. Het ging telkens om een last onder dwangsom.

In twee dossiers werd er een intentiebrief verstuurd naar de overtreder, waarin de erfgoedinspecteur zijn voornemen om over te gaan tot het opleggen van een bestuurlijke maatregel aankondigt en tegelijk de overtreder de kans biedt om zich daartegen te verweren. De beslissing om al dan niet een bestuurlijke maatregel op te leggen, valt bijgevolg in 2024.

De Vlaamse minister bevoegd voor Onroerend Erfgoed behandelde de eerste twee dossiers waarin een administratief beroep werd ingesteld tegen een bestuurlijke maatregel. In één dossier, waar de adressant beroep aantekende om een termijnverlenging te bekomen, verklaarde de minister het beroep gegrond en kende hij een korte verlenging van de hersteltermijn met twee maanden toe. In het andere dossier verklaarde de minister het beroep ongegrond. Deze laatste uitspraak vond plaats nadat de minister de termijn van 90 dagen om uitspraak te doen over het beroep, éénmalig verlengd had met 90 dagen.

3.11 MINNELIJKE SCHIKKINGEN

In 2023 sloten de erfgoedinspecteurs in zes dossiers een minnelijke schikking af. In zo'n schikking spreekt de inspecteur met de betrokkenen af welk herstel ze moeten uitvoeren, onder welke voorwaarden en binnen welke termijn. In verschillende andere dossiers zijn er nog gesprekken lopende over een eventuele minnelijke schikking of werd er een voorstel gedaan om in overleg te gaan.

3.12 TERUGVORDERING PREMIES

Premies uitgekeerd om schade die het gevolg is van erfgoedmisdriven te herstellen, kan het agentschap Onroerend Erfgoed terugvorderen van diegene die door zijn deelname aan het misdrijf de schade mee heeft veroorzaakt. In 2023 heeft het agentschap geen procedures tot terugvordering van premies opgestart.

3.13 EVALUATIE VAN DE BESLISSINGSPRAKTIJK VAN DE PARKETTEN

De erfgoedinspectie binnen de afdeling Handhaving nam in 2023 kennis van twintig seponeringen van dossier door de parketten. Deze telling gebeurde enerzijds aan de hand van inlichtingenformulieren die de erfgoedinspecteurs samen met de processen-verbaal aan het parket overmaken en waarop het parket aangeeft of zij het dossier verder in behandeling neemt dan wel seponeert, alvorens het formulier terug te zenden naar de betrokken inspecteur, en anderzijds aan de hand van een directe screening van een lijst met openstaande dossiers door het Openbaar Ministerie. Deze lijst bevat de notitienummers van de processen-verbaal in nog openstaande dossiers en is bedoeld om een recente stand van zaken in lopende dossiers te kennen.

De seponeringen in 2023 vermelden de volgende redenen:

- Voorrang burgerlijke of bestuurlijke afhandeling (2 + 2)
- Mogelijkheid tot opleggen bestuurlijke geldboete door administratie (hoewel de desbetreffende dossiers niet voor bestuurlijke sanctionering in aanmerking kwamen) (1+1)
- Herstel (in voldoende mate) uitgevoerd (0+1)
- Wanverhouding (1)
- Pretoriaanse probatie¹ (1+2)
- Onvoldoende bewijs (0+2)
- Andere (6)
- Geen reden opgegeven (1)

De info wordt vervolgens verwerkt door de inspecteurs Onroerend Erfgoed. In dossiers waarin het Openbaar Ministerie besliste niet te vervolgen, onderzoekt de afdeling Handhaving welke mogelijke initiatieven ze alsnog kan nemen om het herstel af te dwingen. Dit kan een vraag tot heroverweging van de seponering van het dossier door het Openbaar Ministerie zijn, het zelf inleiden van een procedure voor de burgerlijke rechtbank, het

¹ Bij de pretoriaanse probatie verbindt het parket de seponeringsbeslissing aan de naleving van bepaalde voorwaarden (bv. een vergunning of toelating), waardoor bij niet-naleving van de voorwaarden het dossier kan heropend worden.

opleggen van een bestuurlijke maatregel, maar evenzeer het berusten in de beslissing om het dossier te seponeren.

4 INZICHTEN EN AANBEVELINGEN

In dit luik worden enkele aanbevelingen voor de verdere ontwikkeling van het handhavingsbeleid inzake onroerend en varend erfgoed en mogelijke aandachtspunten toegelicht.

Vorbereiding op de toepassing van het Kaderdecreet Vlaamse Handhaving

Op 29 augustus 2023 werd het Kaderdecreet Vlaamse Handhaving (KVH) gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad. Dit decreet creëert een vernieuwd kader voor een gestroomlijnde handhaving van de Vlaamse Regelgeving. Opdat dit kader van toepassing zou kunnen zijn op de handhaving van de Vlaamse onroerend- en vandererfgoedregelgeving, is een verdere implementatie via afzonderlijk decreet en verdere uitvoeringsbesluiten vereist. Het ontwerp van dit implementatiedecreet werd op 19 januari 2024 ingediend in het Vlaams Parlement en op 5 maart 2024 aangenomen in de Commissie voor Algemeen Beleid, Financiën, Begroting en Justitie. Daarnaast is een uitvoeringsbesluit in opmaak dat de inwerkingtreding van het KVH voorziet op 1 juni 2025.

Naar aanleiding van het Besluit van de Vlaamse Regering over de digitalisering van de handhaving van diverse regelgeving van 17 november 2023 werd in het najaar van 2023 het Vlaams Handhavingsplatform gelanceerd. Dit platform maakt onder meer de digitale uitwisseling van processen-verbaal en kennisgevingen over bestuurlijke vervolging mogelijk. Door de aansluiting op dit platform maakt de afdeling Handhaving werk van een digitale transformatie voor erfgoedhandhaving en draagt ze mee zorg voor een transparante datadeling.

Aangezien de toepassing van het KVH verschillende wijzigingen met zich meebrengt ten opzichte van de huidige handhavingspraktijk en -procedures, dient de erfgoedinspectie en het agentschap Onroerend Erfgoed haar werking hierop aan te passen en af te stemmen. Zo wijzigt de terminologie van de handhavingsactoren en -instrumenten, verruimt de toepassingsmogelijkheid van bepaalde handhavingsinstrumenten zoals de minnelijke schikking, staat alternatieve bestuurlijke sanctionering open voor alle erfgoedmisdrijven en vergroot de bevoegdheid van erkende onroenderfgoedgemeenten zodat ze niet enkel erfgoedmisdrijven kunnen vaststellen maar ook zélf aan herstelhandhaving kunnen doen.

Actualisatie Handhavingsprogramma Onroerend Erfgoed

Het Handhavingsprogramma Onroerend Erfgoed bepaalt de beleidsvisie over handhaving van de onroerend en varend erfgoedregelgeving, de uitwerking daarvan, alsook de handhavingsprioriteiten op gewestelijke niveau. Het huidige programma dateert reeds van 2015. Daarom is een herziening van dit programma wenselijk, temeer in het licht van een nieuwe legislatuur en de inwerkingtreding van het Kaderdecreet Vlaamse Handhaving. Een geactualiseerd Handhavingsprogramma heeft best voldoende aandacht voor proactieve handhaving en de wisselwerking tussen het Vlaamse en het lokale niveau, gelet op het stijgend aantal lokale erfgoedverbalisanten.

Ondersteuning en responsabilisering van lokale besturen

Wat dit laatste betreft, krijgen lokale besturen steeds meer ruimte om een eigen onroerenderfgoedbeleid uit te werken, ook op het vlak van handhaving.

Van erkende onroerenderfgoedgemeenten wordt verwacht dat ze een gemeentelijke verbalisant onroerend erfgoed aanstellen en dat ze in de toekomst het initiatief en de bevoegdheid op het vlak van zachte handhaving volledig op gemeentelijk niveau opnemen. Deze autonomie gaat gepaard met het uitwerken van een eigen handhavingsbeleid.

Aangezien gemeentelijke verbalisanten vanuit hun nabijheid het best geplaatst zijn om beschermd erfgoed proactief te monitoren, moedigen we lokale besturen aan om hiermee rekening te houden bij de uitwerking van een eigen krachtdadig handhavingsbeleid.

De praktijk leert ons immers dat herstelhandhaving voor erfgoed een complex gegeven is. Niet alleen is het herstel vaak moeilijk, het vergt ook veel tijd, kunde en een (soms grote) investering om in dergelijke situatie terug te keren naar de oorspronkelijke goede staat van het goed. Het tijdig detecteren op lokaal niveau van inbreuken op de plicht om beschermd erfgoed in stand te houden alsook het spoedig stilleggen van schadelijke werken in uitvoering zal een latere herstelhandhaving op gewestelijk niveau enkel ten goede komen en wordt dan ook aangemoedigd.

